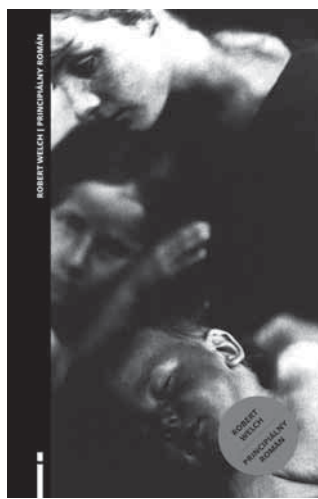

Robert Welch: Principiálny román

Robert Welch (1947) je írsky prozaik, básnik, dramatik a profesor literatúry. Vydal romány *Zápisník z Kilcolmanu* (1993), *Tearmann* (1997) a *Principiálny román* (1997). Pod názvom *Crosshaven* (2007) vyšiel v slovenčine krátky výber z autorových básnických zbierok. R. Welch napísal viacero monografií o írskej a anglickej literatúre a stal sa hlavným editorom vysoko oceňovaného *Oxfordského sprievodcu po írskej literatúre* (1996). Venuje sa aj umeleckému prekladu: z írskej galčiny preložil mýtické príbehy (r. 2005 odvysielané aj v Slovenskom rozhlase), v esejach o preklade *Jedna báseň, dva jazyky* (2008) predstavil slovenským čitateľom vzťah galčiny a angličtiny a do angličtiny prebásnil verše D. Podracke *Forty-four* (2005) a E. J. Grocha (2008).

Welchovým najúspešnejším dielom ostáva *Principiálny román* (angl. Groundwork), ktorý sa roku 1998 dostal medzi desiatku kníh roka v rebríčku The New York Times. V tejto rozsahom nevelkej próze autor zaznamenáva, ako sa história človeka, rodiny a krajiny wpisujú do ľudského vnútra podobne ako kód DNA. V románe ožívajú hlasy z kľúčových historických období Írska, no viac ako dejiny celku ho zaujíma čosi, čo by sa dalo nazvať *intímna antropológia*. Spolu s autorom sledujeme tajomnú silu v človeku, ktorý chce milovať a prežiť v čase dobývania, veľkého hladomoru, emigrácie, ale aj v zdanlivo pokojnejšom dvadsiatom storočí. „Autorovi sa obdivuhodne podarilo vykresliť dejiny tak osobne, až sa stali umeňím, a umeenie vykresluje tak napínať, až pôsobí ako sled lyrických básní,“ hovorí na Welchovu adresu T. McCarthy. Zo všetkých skutkov, rozhodnutí, prejavov slabosti, nečakanej odvahy a vášne sa formujú základné ľudské princípy, ktorým Welch dáva nečakane blízku, známu tvár.

• V tvojej rozsiahlej bibliografii sú bohato zastúpené odlišné literárne druhy a žánre (romány, memoáre, poézia a dráma). Vyžadujú si tieto formy vlastný spôsob myslenia? Meníš spôsob svojho myslenia, keď už máš náčrt románu, hry či prvé verše básne?

– Poézia sa začína nástojčivou vnútornou túžbou, pocitom, že existuje niečo, čo si želá byť vložené do slov, do života. Poézia nevychádza z rozprávania, je to forma bytia. Všetky ostatné formy písania sa od nej líšia práve touto okolnosťou. Väčšina týchto ostatných foriem je nejakým druhom rozprávania a je pre ne potrebný tón hlasu, ľahkosť dotyku. Niežeby by poézia mala byť bez týchto vlastností, jej podstata je však primárne v niečom inom ako v rozprávaní príbehu. Druh myslenia, ktorým sa vyznačuje poézia, je tiež odlišný; myšlienka v poézii napreduje posúvaním masy myslenia a je tu prítomný pocit, že význam nikdy nemôže byť uchopený úplne. Pri veršoch existuje nádej, že znamená, že sa nálada, okolnosti citu a celá fyzická skúsenosť môžu nejakým spôsobom realizovať, ale je to vždy cvičenie v pochybnostiach a nádeji. Keď rozprávate príbeh, pokúšate sa správne utkať udalosti, aby ste veci usporiadali tak, že sa sami pohnú a šokujú vás. Veľké príbehy prekvapujú svojich autorov, tým, že sa odvíjajú tak, ako to autor nečakal.

• Práve si dokončil rukopis knihy memoárov, v ktorej vzdáva hold pamiatke krátkemu životu tvojho syna Egana, jeho tragickému koncu. Kniha je v skutočnosti oveľa širším rozprávaním, podobne ako tvoj Principiálny román, ktorý čoskoro vyjde v slovenskom preklade. Obidve prózy do značnej miery vychádzajú z tvojej vlastnej skúsenosti. Môžeš porovnať prácu na oboch knihách? Máš k nim odlišný vzťah?

Ako sa môžu miešať fikcia a realita, aby vytvorili konečný tvar?

– Krúžil som okolo ústredných pocitov a usiloval som sa priblížiť čo najviac k tomu, ako to v živote chodí, aby ľudia pocítili, čím ste prešli, šok, nepripravenosť, bolestné pokračovanie života aj napriek tomu, čo sa vám stalo. Všetko písanie je v skutočnosti autobiografické. Hoci si opis vymyslíte, všetko vychádza z toho, ako sa cítite. Takže memoáre a fikcia nie sú od seba až tak veľmi vzdialené. Spisovateľ Colm Tóibín, slovami Henryho Jamesa, hovorí, že ako spisovateľ pociťujete všetko a chcete, aby aj čitateľ prenikol do odtieňov pocitov, o ktoré sa chcete podeliť s myslou, ktorá je, samozrejme, taká istá ako vaša. Všetci sme si podobní, viac podobní ako odlišní. Takže ak nájdem spôsob, ako umelecky prerozprávať a zachytiť veci, ako sa vyvíjajú, potom to bude vedieť urobiť aj čitateľ. Čítanie nám ukazuje potenciál skutočnej ľudskosti alebo aspoň jeden z takýchto spôsobov.

• Si vášnivý čitateľ. Čo očakávaš od dobrého románu? Čo od dobrej poézie?

– Chcem cítiť, čo cíti autor: Chcem s ním precítiť jeho náladu, zažiť duševný stav spoločnej skúsenosti. Vedomie... Heaney na jednom mieste spomína, že vedomie znamená možnosť zdieľania spoločných vedomostí. Toto sa deje, keď čítame. Ja to viem pri Dickensovi a Conradovi. Niekedy je to, čo sa dozviem, veľmi zvláštne a strašné, ako napr. v Lordovi Jimovi. Ale bez toho to nejde. V Homérovi sa mi dvíha srdce, keď vidím ako sa Telemachos vydáva na more, aby hľadal svojho otca, lebo ho oslovila bohyňa, hoci on nevedel, že to bola ona. Srdce sa dvíha a puká, keď čítate, ako sa plachty a laná napínajú.

Zhovárал sa
Ján Gavura
Preklad Miroslava
Gavurová

1904
Jim Condon

Ktosi slabo zaklopal na dvere. Dúfal som, že je to Jenny, moja domáca, a chce „obslúžiť“, ako to volala. Bola to pre mňa nová skúsenosť, lebo ešte nikdy predtým som sa nestretol so ženou, ktorá by to mala tak rada. Pýtala si, čo sa jej páčilo, a veľmi presne opísala, kde a ako sa jej mám dotýkať. Páčilo sa mi toto vzrušenie, a keď som šoféroval električku, myšlienky mi odbiehali k spomienke, čo šepkala alebo robila pri našom poslednom stretnutí. Túžba po nej ma takmer pripravila o rozum, myslel som na ňu skoro bez prestania. Keď som popoludní prišiel domov, bol som v napätí, či dnes vyjde ku mne, čo väčšinou urobila, hoci niekedy, keď bol doma manžel, musela sa postarať o neho. Ako obchodný cestujúci bol mimo domu aj tri dni alebo dlhšie a pracovne pritom navštívil Hull, Darlington alebo Sheffield. Predával spodnú bielizeň a vo firme mal na starosti celý yorkshirský okres. Nemusím pripomínať, že Jenny s veľkým potešením nosila jeho tovar a s rovnakým potešením sa mi ukazovala v ňom i bez neho.

Toto moje omámenie deň po dni zahlušilo akúkoľvek spomienku na hanbu, ktorú som cítil po tom, čo sa stalo s Mary O'Dwyerovou. Keď mi to prišlo na myseľ, preklínal som sa pod čiernu zem. Tvár mi očervenela pri spomienke na jej pohľad, keď sa otočila a vyšla z izby. Myslím, že som sa ešte za nič v živote tak nehanbil. Bol to hrozný pocit, ktorý mi často zalomcoval žalúdkom, a ešte aj teraz končím s bolesťami nôh, keď si tieto myšlienky pripúšťam pridlho. Nikdy som si neuvedomil, že hanba môže človeka vyčerpať. Zdá sa mi, že keby nešlo o Jenny, asi by som od tej hanby vážne ochorel alebo by ma to rovno zabilo. Dá sa od hanby zomrieť?

Našťastie Jennina vášeň a jej erotické triky mi takéto myšlienky na dosť dlhý čas vyhánali z hlavy. Asi musím byť veľmi drsný typ, ale kým mám čo robiť, veľmi mi neprekáža, čo sa deje mne alebo ostatným. Táto záležitosť s Mary O'Dwyerovou však bola iná.

„Si to ty, Jenny?“ spýtal som sa, keď som začul jemné zaklopanie. Hoci zvyčajne by len otočila kľučkou a so zdvihnutou sukňou s volánom drzo vošla dnu. Ďalšie zaklopanie. Podišiel som k dverám a otvoril ich. Vonku stál asi šestnásťročný mladík s nakrátko ostrihanými vlasmi oblečený v špinavom čiernom obleku a v rukách obracal veľký čierny klobúk. Končeky stojateho goliera mal špinavé od uhoľného prachu.

„Ste pán Condon?“

Prikývol som.

„Pán O'Dowd, pán Fergal O'Dowd by sa s vami chcel stretnúť v Chapeltowne dnes večer o siedmej. V bare Roundhay. Hovorí, že je to veľmi naliehavé, pane.“

„V poriadku. Budem tam,“ povedal som.

Čo chcel odo mňa O'Dowd? Zohnal mi prácu na električke, lebo zrejme mal dosť veľkú moc v dôležitej oblasti, hoci som nevedel o nijakom oficiálnom poste, ktorý by v Leedsi zastával. Bol unionista a patrilo k radikálnemu krídlu labouristického hnutia. Nezapájal sa do politiky, ale keď zaloboval u poslancov alebo u starostu mesta, bol schopný ovplyvniť pridelenie bytu. Zdalo sa, že nemá nijaký zdroj príjmov, a aj napriek tomu mu peniaze nikdy nechýbali. Strávil istý čas v Spojených štátoch a bol už asi šesťdesiatnik alebo sedemdesiatnik, no stále kráčal rýchlo a sviežo ako mladík. Veľa popíjal v baroch na Yorkskej a v Chapeltowne, ale nikdy sa neopil. Mal povest' bojovníka a hovorilo sa, že je ešte stále v kontakte s americkými fenianmi, členmi írskoho oslobodzovacieho hnutia, ktorí mu posielali peniaze. Bol človekom, o ktorom ľudia rozprávali a ktorého sa báli. Hovoril podsadeným hlasom, pričom sotva pohol perami, zároveň na vás uprene hľadieť, až sa zdalo, že tými malými očami nikdy nežmurkne. Netešil som sa, že ho stretnem. Vždy sa pri ňom človek cíti akýsi zbytočný. Myslím si, že ľudia získajú moc vtedy, keď z nich ostatní majú strach, presne to vo mne vyvolával: strach.

Nasadol som na električku do Chapeltownu na schôdzku

s O'Dowdom. Vošiel som do poloprázdneho baru a uvidel ho stát pri pulte, chrbtom k dverám, s nohou nehybne vyloženou na opierke. Zbadal ma v zrkadle a otočil sa.

„Condon, čo si dáš?“

Keď nám pripravili poháre, kývol smerom k sedadlám v tmavom boxe vo výklenku miestnosti. Preklzli sme popri lavici a mňa prekol nával strachu: prudké vzplanutie úzkosti od slabín až k hrudi.

Sadol si oproti mne, pokojne ma pozorujúc cez svoj doliaty pohár piva. „Vieš, prečo chcem s tebou hovoriť.“

„Nie.“

„To nebola otázka.“

„Nie?“

„Poviem to znova, ale už naposledy.“ Spomalil reč a krátko, no rázne urobil pauzu medzi každou slabikou. „Vieš, prečo chcem s tebou hovoriť.“

Uvedomil som si, že sa asi nejakým spôsobom dozvedel o Mary.

Odpovedal som: „Áno.“

„Dobre. Takže môžeme pokračovať. Čo budeš robiť s O'Dwyerovým dievčaťom?“

„Prečo sa ma na to pýtate? S jej stavom nemám nič spoločné.“

„Nie, ale tuto medzi nami je všeobecne známe, že si sa o ňu staral, keď to potrebovala. A to bolo od teba pekné, málokto by urobil viac. Ale potom sa k tehotnej žene zachoval ako nejaký darebák, to veci len zhoršuje. Zlý čin, ktorý nasleduje po dobrom, len ničí to dobré. Dlhšie si dôslednosť, chlapče.“

„To je pravda. Ale mali by ste skôr hovoriť s Morganom Holmesom, jej takzvaným šéfom, a jeho otcom, ktorý sa ju snažil podplatiť. Obchodní princovia z Corku, to sú tí, čo nestoja za nič.“

„Ani na chvíľu nepochybuje, že sa z toho dostanú len tak. Ale teraz mám starosť o teba. O teba a tvoje hanebné správanie.“

„Smiem sa spýtať, Fergal, s najväčšou úctou, prečo vám záleží na niečom, čo je súkromnou záležitosťou?“

„Nikdy nejde o súkromnú záležitosť, keď nejakému Írovi zjavne chýba česť. V každom prípade, s Condonovcami sme už oddávna zviazaní. Vysvetlím ti to trochu. Chcem, aby si rozumel, ako vážne to beriem a ako neprestanem, kým ťa nepresvedčím urobiť, čo je správne. Pred rokmi prišiel ku mne v New Yorku muž menom Patsy Condon, aby som mu pomohol. Dcéru mu mlátil jej priateľ a Patsy ma poprosil, aby som sa postaral o to, že s tým prestane. Ten jej priateľ bol Talian a pracoval pre tamojšiu, ako to oni nazývajú, Organizáciu v Malom Taliansku.“

Porozprával som sa s jeho šéfmi a oni sa porozprávali s ním – teda zdrapli ho a zmlátili ako žito v uličke za kaviarňou, kde v ten večer jedol – a on svoje správanie zmenil.

Vzal si to dievča za ženu a mali krásnu rodinu. Po rokoch som poprosil Patsyho Condona, aby mi tú láskavosť vrátil. Požiadal som ho, aby sa mi o niekoho na dáky týždeň-dva postaral. Urobil to a potom ešte veľakrát znovu. Vyplatili sme ho, dарило sa mu dobre, a keď pred takými desiatimi-päťnástimi rokmi zomrel v pozhnanom veku, bol jedným z najbohatších Írov v New Yorku a jeho vnuci boli profesori a účtovníci. Ty, Condon, máš tú istú krv ako ten muž a ja sa nebudem prizerať, ako sa toto meno znevažuje a ja proti tomu nič nerobím. Práve preto sme sa stretli. Tu máš, vezmi si to.“

Siahol hlboko do vnútorného vrecka vesty a vytiahol tučný zväzok bankoviek. Odrátal z neho päť kusov – dvadsaťpäť libier.

„Toto je tvoje. Urob, čo je správne. Nič iné ti nezostáva. Je to všetko, na čo budeš kedy s hrdosťou spomínať.“

Že si aspoň raz urobil správnu vec, keď bolo ľahšie neurobiť nič. Dávam ti na to svoje slovo. Dávam ti peniaze. Choď domov a vezmi si to dievča za ženu. Budete mať svoje starosti, ale kto ich nemá?! A kým budem žiť, budem tvoj priateľ.“

Natiahol ruku a položil mi ju na plecá. Zavzlykal som s úľavou a v úzase nad tým, že som objavil čosi, o čom som si nikdy nemyslel, že môžem mať. Zmysel pre česť.

Úryvok z románu, ktorý v preklade Miroslavy Gavurovej a Jána Gavuru vychádza vo OZ Slniečkovo.